

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

Why Should There Be a Fast
Day on the Fifth of Teves?

Rabbi Michael Taubes
ד' טבת תשע"ח • December 24, 2017

1. זכריה פרק ח

(יט) פה אמר יקנוק צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו:

2. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

תניא, אמר רבי שמעון: ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ואני אין דורש כמותו. צום הרביעי - זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר, שנאמר (ברביעי) + מסורת הש"ס: [בחודש הרביעי] + בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר. ואמאי קרי ליה רביעי - רביעי לחדשים. צום החמישי - זה תשעה באב, שבו נשרף בית אלהינו. ואמאי קרי ליה חמישי - חמישי לחדשים. צום השביעי - זה שלשה בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם. ומי הרגו - ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. ואמאי קרי ליה שביעי - שביעי לחדשים. צום העשירי - זה עשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר. בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים. ואמאי קרי ליה עשירי - עשירי לחדשים. והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון. ולמה נכתב כאן - כדי להסדיר חדשים כתיקנן. ואני איני אומר כן, אלא: צום העשירי - זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר, שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה בעשרי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר, ועשו יום שמועה כיום שריפה. ונראין דברי מדבריו, שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והוא אומר על ראשון אחרון, ועל אחרון ראשון. אלא שהוא מונה לסדר חדשים, ואני מונה לסדר פורעניות.

3. רש"י מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

ארבעה דברים הללו כו' - וזו אחת מהן, והשלשה שנויין בתוספתא דסוטה, ובסיפרי: בן אדם יושבי החרבות וגו' הצאן והבקר ישחט וגו' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'.
סמך מלך בבל - התחיל לצור עליה.
שמועה לגולה - לגלות יכניה, שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן.
שאני אומר על ראשון - שבסדר מקרא.
ראשון - לפורענות, בתחלה הובקעה העיר, ואחר כך נשרף הבית בתשעה באב, ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה, ובטבת שלאחריו באתה השמועה.
והוא אומר על ראשון - שבפסוק, אחרון - לפורענות.
ועל אחרון - שבמקרא, - ראשון לפורענות, שהרי תחילה סמך, ואחר כך הובקעה, נמצא שבעה עשר בתמוז שהוא ראשון במקרא - אחרון לסמיכת בבל, שהוא מאוחר במקרא.
אלא שהוא מונה לסדר חדשים - ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים, לכך מנה תמוז קודם לטבת, ואני מונה אף לסדר פורענות.

4. מלכים ב פרק כד

(י) בַּעַת הַהִיא עָלָה עָלָיו עֲבָדֵי נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַם וַתָּבֵא הָעִיר בַּמָּצוֹר:
(יא) וַיָּבֵא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַל הָעִיר וְעַבְדָּיו צָרִים עָלֶיהָ:
(יב) וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִן מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְאָמֹו וְעַבְדָּיו וְשָׂרָיו וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בַּשָּׁנָה שְׁמֹנֶה לְמַלְכוֹ:
(יג) וַיֹּצֵא מִשָּׁם אֶת כָּל אוֹצְרוֹת בַּיִת יְקֹנָק וְאוֹצְרוֹת בַּיִת הַמֶּלֶךְ וַיִּקְצֹץ אֶת כָּל כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּהֵיכַל יְקֹנָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹנָק:
(יד) וְהִגְלָה אֶת כָּל יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל הַשָּׂרִים וְאֶת כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל עִשְׂרֵה אֲלָפִים גּוֹלָה וְכָל הַתָּרַשׁ וְהַמְסָגֵר לֹא נִשְׁאַר זֹלַת דֹּלֶת עִם הָאָרֶץ:
(טו) וַיִּגְלֵל אֶת יְהוֹיָכִין בְּבָלָה וְאֶת אִם הַמֶּלֶךְ וְאֶת נְשֵׁי הַמֶּלֶךְ וְאֶת סָרִיסָיו וְאֶת אוֹלֵי אֵילֵי הָאָרֶץ הוֹלִיף גּוֹלָה מִירוּשָׁלַם בְּבָלָה:
(טז) וְאֶת כָּל אֲנָשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעֵת אֲלָפִים וְהַתָּרַשׁ וְהַמְסָגֵר אֶלֶף הַכֹּל גְּבוּרִים עָשִׂי מִלְחָמָה וַיָּבִיֵאֵם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בְּבָלָה:
(יז) וַיִּמְלֵךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מַתַּנְיָה דָּדוֹ תַּחְתָּיו וַיִּסַּב אֶת שְׁמוֹ צְדָקְיָהוּ: פ
(יח) בֶּן עָשָׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צְדָקְיָהוּ בְּמַלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אָמֹו חַמִּיטַל חַמוּטַל בַּת יִרְמְיָהוּ מִלְבָּנָה:

5. אסתר פרק ב

- (ה) איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש מיני:
 (ו) אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל:

6. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פח עמוד א

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, ואמרי לה אמר רב חסדא [אמר רבי ירמיה]: דרש מרימר, מאי דכתיב: וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו? משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו? אלא, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת, דכתיב ביה בגלות יכניה: והחרש והמסגר אלף, חרש - שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין, מסגר - כיון שסוגרין שוב אינן פותחין, וכמה? אלף.

7. רש"י מסכת גיטין דף פח עמוד א

וישקוד - וימהר כמו כי שוקד אני על דברי מתרגמינן מוחי אנא (ירמיהו א).
 גלות צדקיהו - חרבות ירושלים שגלו כולם.
 גלות יכניה - הוא יהויכין קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה וזו היא צדקה שמיהר והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקה לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו החרש והמסגר אלף.
 כיון שסוגרין - הלכה שהם סגורים בה שאינם יודעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחין אחרים.

8. מלכים ב פרק כה

- (א) ויהי בשנת התשיעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבכדנאצר מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלים ויחן עליה ויבנו עליה דייק סביב:
 (ב) ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו:
 (ג) בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ:
 (ד) ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה הלילה דרף שער בין החמתים אשר על גן המלך וכשדים על העיר סביב וילך דרף העיר:
 (ה) וירדפו חיל כשדים אחר המלך וישגו אתו בערבות ירחו וכל חילו נפצו מעליו:
 (ו) ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה וידברו אתו משפט:
 (ז) ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו ואת עיני צדקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים ויבאהו בבל: ס
 (ח) ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבכדנאצר מלך בבל בא נבוכדנאצר רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים:
 (ט) וישרף את בית יקנוק ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש:
 (י) ואת חומת ירושלים סביב נתצו כל חיל כשדים אשר רב טבחים:
 (יא) ואת יתר העם הנשארם בעיר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה נבוכדנאצר רב טבחים:

9. יחזקאל פרק לג

- (כא) ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הכתה העיר:

10. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף ק עמוד ב

מתני'. - לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה ולא יותר על אחד עשר. כיצד? נאפה מערב שבת - ונאכל בשבת לתשעה, חל יו"ט להיות ערב שבת - נאכל לעשרה, שני ימים [טובים] של ראש השנה - נאכל לאחד עשר. ואינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט.

11. רש"י מסכת מנחות דף ק עמוד ב

לתשעה - לשבת שניה.
 נאכלות לעשרה - שנאפה בחמישי בשבת.

שני ימים טובים של ר"ה - קודם לשבת נאפה בארבע ונאכלת לשבת שניה לאחד עשר ואי קשיא י"ב נינהו דהא אין נאכלות עד מוצאי שבת דאותו שבת הוי יום הכפורים הא לא קשיא דלענין אכילת קדשים לילה הולך אחר היום שעבר כדאמר באותו ואת בנו (חולין דף פג) הילכך מיתקרי י"א. ואין דוחה - אפייתן.

12. רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ה

הלכה ז

יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראייה היו רוב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב.

הלכה ח

ולא עוד אלא אפילו בירושלם עצמה שהוא מקום בית דין פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים טובים, שאם לא באו עדים כל יום שלשים נוהגין היו באותו היום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש, והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה התקינו שיהו עושין אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעין על החשבון, הנה למדת שאפילו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה מדברי סופרים.

13. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מו עמוד ב - מז עמוד א

איתיביה: לחם הפנים

נאכל לתשעה לעשרה, ולאחד עשר - לא פחות ולא יותר. כיצד? כדרכו - לתשעה, נאפה בערב שבת - נאכל בשבת לתשעה. חל יום טוב להיות בערב שבת - נאכל לשבת לעשרה. שני ימים טובים של ראש השנה - נאכל לשבת לאחד עשר, לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב.

14. רש"י מסכת פסחים דף מו עמוד ב

לחם הפנים - כל שבת ושבת.

15. רש"י מסכת פסחים דף מז עמוד א

נאכל לתשעה - ליום תשיעי לאפייתו.

נאפה בערב שבת - זו מסדרין אותן למחר, ולשבת הבאה מסלקים אותן - הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפייתו.

חל יום טוב בערב שבת - ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך יום טוב, ואפואוהו מערב יום טוב שהוא חמישי בשבת - נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה.

שני ימים של ראש השנה - חלו בחמישי וששי, כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה, דתנן (ראש השנה ל, ב): נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, נאפה ברביעי בשבת, ונאכל בשבת שניה - לאחד עשר, והוא שבת לאו יום צום הוא, דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר, ומונין מיום שני כדאמרין: שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אלא אם כן באים קודם המנחה, ואי נמי הוי יום צום - מצי אכיל ליה לאורתא, דהוי נאכל ליום ולילה, ובקדשים לילה הולכת אחר היום, ושני ימים טובים של ראש השנה דוקא נקט, דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות. שאינו דוחה - באפייתו.

16. צ"ח מסכת פסחים דף מז עמוד א

בא"ד ושני ימים של ר"ה דוקא וכו' דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות. דבריו תמוהים דמאי איריא בזמן לחם הפנים, ואטו בזמן הזה יש בירושלים שני ימים טובים חוץ משני ימים של ראש השנה.

17. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מב עמוד ב

משנה/... לולב וערבה - ששה ושבעה, ההלל והשמחה - שמונה. סוכה וניסוך המים - שבעה. החליל - חמשה וששה...

18. רש"י מסכת סוכה דף מב עמוד ב

לולב וערבה - שהן במקדש כל שבעה, לולב לנטילה וערבה להקיף מזבח, כדלקמן בפירקין (סוכה/ מה, א).
 ששה ושבעה - פעמים שדוחין בשבת והן כל שבעה, ופעמים שאין דוחין והווי להו ששה ימים, ולקמיה מפרש ואזיל לה.
 ההלל - לגמור כל שמונה, כן תקנו נביאים הראשונים, ובערכין (י, א) מפרש מאי שנא מפסח - מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן.

והשמחה - לאכול בשר שלמים, דקיימא לן בפסחים (קט, א): בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת, ואף על גב דהאי קרא לאו ברגלים כתיב, דהאי קרא בהר גרזים ובהר עיבל כתיב, מיהו ברגלים שמחה כתיבא, ושמחת בחגך.
 סוכה - לישיב בסוכה.

ניסוך המים - בתמידי החג שחרית ולא ערבית, כדאמרינן בסדר יומא בפרק שני (כו, ב).
 החליל - שמחת בית השואבה היו שמחים בחג, לכבוד שאיבת ניסוך המים, ומחללים בחלילים ובכנורות, ואותו חליל אינו דוחה יום טוב, הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג - כגון שלא חל יום טוב הראשון בשבת, דכיון דלא דחי יום טוב וכל שכן שבת שבחולו של מועד - פשו להו חמשה, ופעמים שהוא ששה, כגון שחל יום טוב ראשון בשבת - דפשו להו ששה של חול המועד, דבזמן מקדש אין עושין יום טוב שני.

19. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רנב

... ונהירנא כד הוינא טלי' בעברי דרך ק"ק פראג זכיתי לראות פני הגאון צל"ח זצ"ל ואמרתי לו במה שתמה בספרו על פירש"י הנ"ל הא בירושלים אפי' בזה"ז ליכא ב' י"ט של גליות ומאי ארי' בזמן לחה"פ דכ' ואמרתי לו מי לא משכחת ליה בשרוב חכמי ישראל בח"ל ולא הניחו כמותם בא"י שאז מעברי' שנים וקובעי' חדשים בח"ל כמבואר בברכות ס"ג סוף ע"א גבי עובדא דחנני' בן אחי ר"י וכ"כ רמב"ם ספ"א מקדוש החדש ע"ש ואם יהי' רחוקים ע"כ יעשו שם שני ימים מספק ויהיה גם בא"י ב' י"ט של גליות והוי מצי התנא למנקט ב' יום טוב של גליות סתם אלא משום שאי אפשר זה בזמן לחם הפנים דאז לעולם ב"ד הגדול בירושלים סמוך למקדש אבל בזה"ז כבר הי' אפשר שיקרה כן וכאשר היה בימי ר"ע באמת כמבואר שם בש"ס דברכות הנ"ל וישרו דברי בעיני הגאון ז"ל ואמר קאלוס.

20. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג עמוד א - עמוד ב

אמר רב ספרא, רבי אבהו הוה משתעי: כשירד חנינא בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. שגרו אחריו שני תלמידי חכמים רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל. כיון שראה אותם, אמר להם: למה באתם? אמרו ליה: ללמוד תורה באנו. הכריז [עליהם]: אנשים הללו גדולי הדור הם, ואבותיהם שמשו בבית המקדש, כאותה ששנינו: זכריה בן קבוטל אומר: הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. התחיל הוא מטמא והם מטהרים, הוא אוסר והם מתירים. הכריז עליהם: אנשים הללו של שוא הם, של תהו הם. אמרו לו: כבר בנית - ואי אתה יכול לסתור, כבר גדרת - ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם: מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים, אני אוסר ואתם מתירים? - אמרו לו: מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ. אמר להם: והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ? - אמרו לו: הנח רבי עקיבא, שלא הניח כמותו בארץ ישראל. אמר להם: אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל. - אמרו לו: גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים, והם שגרוננו אצלך, וכן אמרו לנו: לכו ואמרו לו בשמנו: אם שומע - מוטב, ואם לאו - יהא בנדוי.

ואמרו לאחינו שבגולה: אם שומעין - מוטב, ואם לאו - יעלו להר, אחיה יבנה מזבח, חנניה ינגן בכנור, ויכפרו כולם ויאמרו: אין להם חלק באלהי ישראל. מיד געו כל העם בכביה ואמרו: חס ושלום! יש לנו חלק באלהי ישראל. וכל כך למה? - משום שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

21. רש"י מסכת ברכות דף סג עמוד א

מעבר שנים וכו' - ותנן: אין מעברין את השנים אלא ביהודה, דכתיב לשכנו תדרשו - כל דרישות שאתה דורש לא יהו אלא בשכנו של מקום, בפרק קמא דסנהדרין (דף י"א ב').

שגרו אחריו - למחות בידו.
 כבר בנית - שהגדלת שמנו לומר: גדולי הדור הם.
 והלא עקיבא בן יוסף עשה כן - דתנן ביבמות, אמר רבי עקיבא: כשירדתי לנהרדעא לעבר שנים, בפרק בתרא האשה שהלך בעלה וצרתה (יבמות/ דף קכ"ב א').

22. רש"י מסכת ברכות דף סג עמוד ב

ואמרו לאחינו שבגולה - שלא ישמעו לו.
 יעלו להר - לאחד ההרים, להתנהג בחוקות העמים לבנות במות.
 אחיה יבנה מזבח - אדם גדול היה, וראש לבני הגולה.
 חנניה - הוא חנניה אחי רבי יהושע.
 ינגן בכנור - לפני הבמה, לפי שחנניה לוי היה, כדתנן במסכת ערכין (דף י"א ב'): מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לסייע את רבי יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות, אמר לו: חזור בך שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים.

23. ישעיהו פרק ב

(ג) וְהָלְכוּ עִמָּי רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הַר יְקֹנָק אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַרְחֻתָּיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר יְקֹנָק מִירוּשָׁלַם:

24. דברים פרשת ראה פרק יב

(ה) כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְקֹנָק אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבֵטֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שֶׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה:

25. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יא עמוד ב

תנו רבנן: אין מעברין את השנים אלא ביהודה, ואם עיברוה בגליל - מעוברת. העיד חנניה איש אונו: אם עיברוה בגליל אינה מעוברת. אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאי טעמא דחנניה איש אונו - אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה, כל דרישה שאתה דורש - לא יהיו אלא בשכנו של מקום.

26. רש"י מסכת סנהדרין דף יא עמוד ב

אין מעברין את השנה אלא - בבית דין הקבוע ביהודה.
 שכנו של מקום - ירושלים, והוא ביהודה.

27. תוספות מסכת סנהדרין דף יא עמוד ב

אין מעברין השנה אלא ביהודה - והא דר' עקיבא עיבר השנה בנהרדעא בריש פרק האשה שלום (יבמות דף קטו. ושם) ונהרדעא מחוצה לארץ שאני רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל כדאמרינן בסוף ברכות (דף סג.) וא"ת והא אמרינן בזה בורר (לקמן דף כו. ושם) ר' חייא בר זרונקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר השנה בעסיא ועסיא חוצה לארץ כדמוכח בחזקת הבתים (ב"ב דף מו. שם) דאמר כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר למעוטי עדרסקים עסיא ואספמיא ואין לומר דלא הניחו כמותם דהא ר"ל קרי להו רועי בקר ויש לומר דעיבורא דהתם היינו חישוב בעלמא כמו ועיבר ג' שנים זו אחר זו דרבי עקיבא לקמן (דף יב.) דחזרו ב"ד וישבו וקבעו בארץ ישראל תדע דהתם שנה שביעית היתה ותניא לקמן דאין מעברין בשביעית וא"ל דר' עקיבא חושבנא בעלמא עבד בנהרדעא אלא דאדרבי עקיבא שלא הניח כמותו ואדר"ש בן יהוצדק לא סמכו והדור עבוד חושבנא דבברכות (דף סג.) משמע מעובדא דחנניה דקביעות ממש עבד ובירושלמי אמרינן בהדיא דכשאינ יכולין לעבר אותה בארץ ישראל מעברין אותה בחוצה לארץ ירמיה יחזקאל ברוך בן נריה עיברו בחוץ לארץ והדר מייתי עובד' דחנניה וקשה קצת דבברכות (שם:) נפקא לן מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' והכא מייתי מלשכנו תדרשו.

28. תוספות מסכת יבמות דף קטו עמוד א

אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר שנה - בסוף מסכת ברכות (דף סג.) אמרי' דרבי עקיבא לא הניח כמותו בארץ ישראל ולכך היה יכול לעבר שנים בחוצה לארץ וכן צריך לומר בפ' שני דמגילה (דף יח:) גבי ר"מ שהלך לעבר שנה בעסיא שלא הניח כמותו בארץ דעסיא חוצה לארץ היא כדאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף נו.) קיני קניזי וקדמוני עסיא ערדיסקים אספמיא ומה שלא עיברו בארץ ישראל י"ל דשום אונס היה וכן יש בירושלמי ירמיה עיבר בחוצה לארץ וכן יחזקאל וברוך בן נריה ומיהו קשיא לר"י דבפ' זה בורר (סנהדרין דף כו. ושם) ר' חייא בן זרנוקי ור' שמעון בן יהוצדק כו' ושם היה רבי יוחנן גדול מהם מדריש לקיש היה קורא אותם רועי בקר וי"ל דלעבר דקאמר התם לאו דוקא אלא

חישוב בעלמא עשו אם השנה צריכה להתעבר דהא שנת שביעית היתה כדמוכח התם דקאמר כהן וחריש ובפ' קמא דסנהדרין (דף יב. ושם) אמר דאין מעברין שנה שביעית ושום אונס היה שלא חישובו בארץ ישראל כדפרישי' לעיל.

29. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף סג עמוד ב

משום שנאמר כי מציון תצא תורה וגו'. ובתוספות פ"ק דסנהדרין הקשו דהתם מייתי ליה מקרא אחרינא דכתיב לשכנו תדרשו ובאת וגו' ונראה ליישב דמלשכנו תדרשו ובאת שמה וגו' לא אימעית חו"ל אלא בזמן שבהמ"ק קיים דהיינו לשכנו בזמן שהשכינה שורה שם אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים לא אימעית מההוא קרא והכא בזמן שאין בהמ"ק קיים קיימין ולכך אצטריך ליה למעוטי מהאי קרא כי מציון תצא תורה וגו' וק"ל:

30. צ"ח מסכת ברכות דף סג עמוד ב

וכל כך למה משום שנאמר כי מציון תצא תורה וגו'. - ... שוב ראיתי שהמהרש"א בחי' אגדות כאן כתב טעם נכון על שלא הביא כאן קרא דלשכנו, משום דלשכנו משמע שלא הקפיד אלא בזמן שהמקדש קיים והשכינה שורה שם, אבל חנניה שעשה כן היה אחר החורבן, ולכן לא הביא כאן קרא דלשכנו. ואמנם ילפינן מקרא דמציון תצא תורה גם עיבור שנים, כיון דחזינן על כל פנים דקפיד קרא בזמן המקדש אפי' בכל ארץ ישראל, וחזינן שקפדה התורה בזה יותר מבשאר התורה, ילפינן שוב מקרא דמציון תצא תורה למעוטי ח"ל אפילו בזמן הזה. ולכן שפיר הביא רש"י כאן קרא דלשכנו תדרשו, ומזה עצמו ילפינן דקרא דכי מציון לא קפיד אלא על ח"ל, דהרי חזינן דהתורה לא קפדה רק בזמן השכינה, ואין קפיד הנביא אפילו אחר החורבן, דכיון דכתיב מציון סתם ולא הוזכר כאן שריית שכינה הרי לעולם שם ציון קיים, אלא ודאי דהתורה שמיעטה אפילו בארץ ישראל גופה, לכן לא הקפידה רק בזמן השראת שכינה, אבל הנביא כאן לא מיעט אלא ח"ל, לכן שייך אפילו אחר החורבן.

31. רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק א

הלכה ח

אין מחשבין וקובעין חדשים ומעברין שנים אלא בארץ ישראל שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם, ואם היה אדם גדול בחכמה ונסמך בארץ ישראל ויצא לחוצה לארץ ולא הניח בארץ ישראל כמותו הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחוצה לארץ, ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו ואין צריך לומר גדול ממנו הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחוצה לארץ ואם עבר וקבע ועיבר לא עשה כלום.

32. רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ד

הלכה יב

היה ראש בית דין הגדול והוא הנקרא נשיא בדרך רחוקה אין מעברין אותה אלא על תנאי אם ירצה הנשיא, בא ורצה הרי זו מעוברת לא רצה אינה מעוברת, ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו, ואם עיברה בגליל מעוברת, ואין מעברין אלא ביום, ואם עיברה בלילה אינה מעוברת.

33. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנג

... יראה לי שבזמן שבית המקדש קיים שהיו ב"ד הגדול במקומם ולהם הרשות נתונה מן הכתוב שנ' (ר"פ שופטי') ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר י"י לא היה רשות לשום אדם לעבר ולקדש אלא להם או ברשותם.

34. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף ח עמוד ב

מתני'. אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה, ולא נראה יתר על שמונה. שתי הלחם אין נאכלין פחות משנים, ולא יתר על שלשה. לחם הפנים אין נאכל פחות מט', ולא יתר על אחד עשר. אין קטן נימול פחות מח', ולא יתר על שנים עשר.

35. רש"י מסכת ערכין דף ח עמוד ב

אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין - של שלשים יום בשנה ועולא מפרש טעמא בגמ'. פחות משנים - ליום שני לאפייתן.

ולא יותר על שלש - ליום שלש לאפייטן נאכלין ותו לא חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת נאפות בערב שבת שאין אפייטן דוחה לא שבת ולא י"ט ונאכלות ב"ט לאחר תנופתן דהיינו ליום שלישי וכשחל עצרת באחד משאר ימי השבת נאפות ערב י"ט ונאכלות ב"ט שהוא שני לאפייטן. לחם הפנים כו' - כיצד נאפין בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת שהוא יום תשיעי לאפייטן חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות חמישי בשבת וששי בשבת נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת ונסדר בשבת ונאכל בשבת שניה שהוא אחד עשר לאפייטו. קטן נימול לשנים עשר - כיצד נולד בין השמשות של ערב שבת אינו נימול בשבת דשמא תשיעי הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואם יום הוא נמצא שבת יום תשעה ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יו"ט ואם חלו שני ימים טובים של ר"ה אחר אותו שבת אינו נימול עד יום שלישי שהוא שנים עשר ללידתו.

36. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלז עמוד א

משנה. קטן נימול לשמנה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר. הא כיצד: כדרכו - לשמנה, נולד לבין השמשות - נימול לתשעה, בין השמשות של ערב שבת - נימול לעשרה, יום טוב לאחר השבת - נימול לאחד עשר, שני ימים של ראש השנה - נימול לשנים עשר. קטן החולה - אין מוהלין אותו עד שיבריא.

37. רש"י מסכת שבת דף קלז עמוד א

נולד בין השמשות נימול לתשעה - שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול, ושמא בין השמשות יום הוא ונימול לתשעה. היה היום ערב שבת - אי אפשר למולו בשבת הבאה דשמא תשעה הוא, והוא ליה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי. חל יום טוב להיות אחר השבת - אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו, ונימול לאחד עשר.

38. רמב"ם הלכות מילה פרק א

הלכה ט

מילה בזמנה דוחה את השבת, ושלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת, כיצד שאם היתה כהרת בעור הערלה חותכה עם הערלה, אע"פ שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה יבא עשה וידחה את לא תעשה.

הלכה טו

הוציא העובר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות אע"פ שלא יצא כולו אלא בלילי שבת אין מלין אותו בשבת, וכל מי שאינו דוחה את השבת אינו דוחה את יום טוב ראשון ודוחה את יום טוב שני, ובשני ימים טובים של ראש השנה אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני, וכן מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני ימים טובים של ראש השנה.

39. שו"ת הרא"ש כלל כו סימן ה

+נשמט כאן סי' ו' + מילה שלא בזמנה אינה דוחה י"ט = יום טוב = שני של גליות. והא דקתני בפרק ר"א = רבי אליעזר = דמילה (קלז) שני ימים טובים של ר"ה = ראש השנה = נימול ל"ב, ה"ה = הוא הדין = ב"ט = ביום טוב = של גליות אלא שהמשנה נשני' בארץ ישראל. דדוקא גבי מת התירו לדחות יו"ט שני והתירו אפילו ביו"ט שני של ר"ה = ראש השנה =, אבל במילה שכבר עבר זמנה לא התירו לדחות יום טוב שני בשבילה.

40. כסף משנה הלכות מילה פרק א

הלכה טו

... וכל מי שאינו דוחה את השבת. משנה פרק רבי אליעזר דמילה (שבת קל"ז) נולד בין השמשות של ע"ש נימול לעשרה יו"ט אחר השבת נימול ל"א שני י"ט של ר"ה נימול ל"ב ומדקתני שני י"ט של ר"ה וכו' משמע דרישא אפילו היכא דעבדי י"ט שני של גליות נימול ל"א ומשמע לרבינו דהוא הדין לכל מי שאינו דוחה את השבת שהוא דוחה את י"ט שני של גליות. ומ"מ יש לדקדק בלשון רבינו שכתב וכן מילה שלא בזמנה וכו' ואדרבא ממנו אנו למדים לכל הנך ולמה כתבה בלשון וכן. ודע שהרא"ש בתשובה חלק על רבינו וכתב דמילה שלא בזמנה אינה דוחה אפילו יו"ט שני של גליות וממתניתין דלא אשכחן נימול ל"ב אלא בשני י"ט של ר"ה אין ראייה דמתניתין נשנית בא"י עכ"ל:

41. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מילה סימן רסו

סעיף ח

מי שנולד בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, מונין מן הלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה יו"ט מספק, ואפילו יו"ט שני של גליות (טור ר"ס זה בשם תשובת רא"ש והיא בכלל כ"ו). ואפילו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות, אע"פ שיצא כולו בשבת, אינו נימול בשבת.

42. ש"ך יורה דעה סימן רסו

ח ואפילו יו"ט שני של גליות. ולפעד"נ עיקר כהרמב"ם דדוחה יו"ט שני של גליות דכן הוא ג"כ דעת הסמ"ג עשין כ"ח ד' קט"ו והכל בו סימן ע"ג וכן נראה דעת הברטנורה שפירש שני יו"ט של ר"ה דקדושה אחת הן וכתב רמב"ם וסייעתו שם דה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת דוחין את יו"ט שני דגליות:

43. פתחי תשובה יורה דעה סימן רסו

(ז) יו"ט שני ש"ג ע"י באה"ט בשם ש"ך ועיין (בתשובת נו"ב חלק א"ח סימן ל') שהאריך בזה והעלה דמ"ש המחבר וכן ב"ט שני ש"ג כוונתו אם הוא ודאי שלא בזמנו כגון שנולד בערב שבת בין השמשות ובשבע שאחר ספק שמיני חלו שני ימים טובים של גליות באחד בשבת ובשני בשבת שנימול ליום י"ב אבל מי שספק שמיני שלו ב"ט שני אפילו בר"ה נימול בשני דהוי ס"ס שמא היום זמנו ואת"ל אינו זמנו שמא היום חול ולא הוי דשיל"מ כיון דחוזר לאיסורו (ע"ל סי' ק"ב ס"ד בהג"ה). וכתב עוד לענין הפלוגתא שבין הרמב"ם והרא"ש במילה ודאי שלא בזמנה אם דוחה יו"ט שני ש"ג. נראה עיקר כהרא"ש דאין דוחה ומ"מ מי שרוצה לסמוך על הש"ך שהכריע כדעת הרמב"ם אין מוחין בידו ע"ש: [ועיין (בתשובת חתם סופר סי' ר"נ) שהאריך בענין זה והעלה בהחלט להחמיר כהרא"ש. וכהסכמת (התשב"ץ ח"ג סי' רפ"ד) שראה דברי הרמב"ם וסמ"ג והסכים עם הרא"ש]. והש"ך לא ראה אותה תשובה וכל היכא שדברי הראשונים נעלמו מעיני האחרונים הלכה כראשונים. אך בספק אם המילה היא היום בזמנו נ"ל כהגאון נו"ב הנ"ל למולו ב"ט שני של גליות עכ"פ ולא מטעמים דהנו"ב משום דהוי ס"ס רק מטעם אחר דאתי ספק קיום מ"ע דאורייתא ודחי ספק קל דרבנן ובפרט עתה שאינו אלא מנהג ומסיק דהזריז ומיקל ב"ט ב' ומחמיר למולו ביום ספק ח' ס' ט' הרי הוא מן הזריזים ע"ש. (ובסי' רנ"ב) ג"כ תשובה מענין זה ושם אין דעתו כן אלא דאפי' ספיקא אינו דוחה יו"ט שני של גליות ע"ש. אך כפי הנראה לא נדפס על הסדר ואותה תשובה דסי' ר"ן שנדפס לראשונה השיב באחרונה בערך עשרים שנה ויותר. [מן הכתוב על שער הספר הנ"ל מוכח כן] והיא עיקר:

44. פרקי דרבי אליעזר פרק ח

... מכאן אמרו אפלו צדיקים וחסידים [נ"א: וחכמים] בחוצה לארץ, ורועה צאן ובקר בארץ, אין מעברין את השנה אלא על ידי רועה צאן ובקר. אפלו נביאים בחוצה לארץ והדיוטים בארץ ישראל, אין מעברין את השנה אלא על ידי הדיוטים שבארץ. גלו לבבל, היו מעברין את השנה על ידי הנשאר בארץ. לא נשאר אחד בארץ, היו מעברין את השנה בבבל. עלה עזרא וכל הקהל עמו, ורצה יחזקאל לעבר את השנה בבבל, אמר לו הקדוש ברוך הוא יחזקאל אין לך רשות לעבר את השנה בחוצה לארץ, הרי ישראל אחיכם והם יעברו את השנה, שנאמר [יחזקאל לו, יז] בן אדם בית ישראל ישבים על אדמתם, שלהן הוא לעבר את השנה.